

Oponentský posudek diplomové práce Mateje Kováčika *Richard Rorty a hermeneutická tradícia*

Matej Kováčik si ve své diplomové práci klade za cíl porovnat kritiku epistemologie provedenou Richardem Rortym zejména v jeho spise *Filosofie a zrcadlo přírody* a kontinentální hermeneutickou tradicí se zaměřením na Hanse Georga-Gadamera a jeho dílo *Pravda a metoda*. Autor si pokládá otázku, zda je Rortyho tvrzení, že se jeho filosofická pozice v něčem blíží pozici Gadamerově, když nahrazuje epistemologii hermeneutikou, legitimní. Ve své práci dospívá k přesvědčení, že největší rozdíly mezi oběma mysliteli se ukazují na otázce po důležitosti pojmu pravdy. Autor chce hájit tezi, že přijetí jedné či druhé filosofické pozice je výsledkem osobní preference, nikoli teoretického náhledu.

V úvodu autor zřetelně a přehledně představuje základní otázku a východiska své práce, její ústřední tezi i rozvrh. První část své práce věnuje Rortyho kritice epistemologie. Ukazuje, v čem tato kritika navazuje na Quinovu kritiku rozlišení analytických a syntetických soudů (všechny soudy jsou podle Quina syntetické) a Sellarsovo zpochybnění bezprostřednosti jako základu poznání. Východiskem těchto filosofů je kritika logického atomismu, který chtějí nahradit holismem. Druhá část práce se zabývá představením filosofické hermeneutiky v jejích dějinách a předpokladech (Schleiermacher, Dilthey a Heidegger), v níž autor vychází zejména z exkurzů k dějinám hermeneutiky v Gadamerově *Pravdě a metodě* a z přehledových textů Jeana Grondina, a následně Gadamerově filosofické hermeneutice. Ve třetí hlavní části své práce autor obě filosofické pozice porovnává a snaží se ukázat, v čem se překrývají a v čem naopak liší. V závěru autor shrnuje, k čemu dospěl.

Práce má přehlednou strukturu a dobře zvolenou otázku. Také závěr, k němuž dospívá, že totiž zásadní rozdíl mezi Rortym a Gadamerem lze spatřovat v tom, jak přistupují k otázce po pravdě, je přesvědčivý. Je dále nutno ocenit, že autor postupuje samostatně, je schopen kritické analýzy a vystižení problémů, což jsou předpoklady pro dobrou filosofickou práci. Přínosné také je, že se neomezuje jen na tradici analytické filosofie či naopak na tradici kontinentální hermeneutiky, ale obojí chce ve svém tázání propojit. V těchto základních rysech je tedy třeba diplomovou práci hodnotit jako velmi dobrou. Rozsah literatury, z níž autor vychází, je dostatečný.

Připomínky k práci:

Ačkoli se budu nejprve věnovat připomínkám k obsahu práce a až poté k její formě, je na úvod třeba uvést, že autor zapomněl k tištěné verzi své práce připojit čísla stran. Budu-li tedy odkazovat na strany, budu vycházet ze svého očíslování stran textu podle obsahu, který je v práci uveden.

Z práce je patrné, že autor je více zbláhý spíše v (post)analytické filosofii než v kontinentální hermeneutice, proto část věnovaná hermeneutice vykazuje méně jasný myšlenkový postup než část zaměřená na Rortyho kritiku epistemologie. Z textu proto není úplně zřetelné, v čem spočívá jednotící linie mezi Schleiermacherem, Diltheyem, Heideggerem a Gadamerem. Snad chce autor ukázat, odkud se z těchto zdrojů bere to, co nazývá „napětím mezi pragmatickým a nepragmatickým Gadamerem“ (str. 48 n.). Pokud tomu tak je, bylo by vhodné toto východisko více zdůraznit, pokud tomu tak není, bylo by

dobré učinit postup patrnějším. Namísto rozsáhlejších historických exkurzů, které nadto většinou ani nečerpají z primárních textů (to však kvůli jejich obšírnosti a obtížnosti nelze po autorovi ani požadovat), by bylo vhodnější zaměřit se na důkladnější rozbor Gadamerovy pozice představené v *Pravdě a metodě*, jakkoli analýza této knihy je velmi obtížná a autorovi nelze ani příliš vyčítat, že ji v rámci své diplomové práce celou neobsáhl.

Na str. 34 autor tvrdí, že základním hermeneutickým pravidlem je, že se jednotlivé vykládá z celku a celek z jednotlivého. Pokud se má hermeneutika stát z dílčí disciplíny hermeneutikou univerzální, lze se podle autora ptát, co je v tomto případě tímto celkem. Odpovědí na tuto otázku je, že jím mají být světové dějiny, a proto podle autora Gadamer chápe dějiny jako „univerzální interpretační celek“ (str. 34). Dějinnost je zajisté pro Gadamerovu hermeneutiku klíčová, ale v jiném smyslu, než jak ji chápe autor: je nutnou podmínkou veškerého rozumění, neboť jen díky ní se nám otevírá smysl vždy nově a my si jej v aktuální situaci přivlastňujeme (toho bychom jako nedějinné bytosti nebyli schopni). Vůči tomu, aby byly dějiny chápány jako celek, se Gadamer vymezuje (zejména ve své kritice Hegela): k ničemu takovému jako celku dějin nemáme přístup a něco takového ani není cílem rozumění (nespějeme k nějakému absolutnímu pohledu). Je třeba si povšimnout toho, že citát z *Pravdy a metody*, který autor na str. 34 uvádí (str. 164 českého vydání *Pravdy a metody*), vystihuje Diltheyovu pozici a nikoli pozici Gadamerovu. Tradiční pochopení hermeneutického kruhu jakožto vztahu celku a jednotlivosti nadto Gadamer nepovažuje pro svoji koncepci za použitelné, a proto v návaznosti na Heideggera vidí kruhovou strukturu rozumění ve vztahu podání (tradice, Überlieferung) a interpreta, předporozumění a nového uchopení smyslu.¹ Hermeneutický kruh „holismu“ a hermeneutický kruh Gadamerův jsou tedy kruhy odlišnými (proto je také otázka, zda lze právě na pojmu celku ukazovat podobnost mezi pojednávajícími autory).

Ve své závěrečné části se autor věnuje srovnání pochopení pravdy u Rortyho (příp. Davidsona) a Gadamera, přičemž však mnohem více pozornosti věnuje Rortymu a Davidsonovi. O Gadamerově pojetí pravdy se dozvídáme souvisleji pouze z jednoho delšího odstavce na str. 61. Bylo by přínosné, aby autor představil toto pojetí komplexněji a v samostatném oddíle (různé koncepce pravdy jsou nakonec to, co autora zajímá). Otázka toho, jak Gadamer pravdě rozumí, je obtížná a pro její zodpovězení by bylo vhodné se věnovat zejména závěrečné části *Pravdy a metody* (jakkoli opět nelze očekávat, že by tento problém autor musel na úrovni diplomové práce obsáhnout v jeho úplnosti). Tvrzení, že „pravda je v Gadamerově pojetí celek“ (str. 61), není nikde opřeno o text (a vychází pravděpodobně z výše uvedeného omylu při interpretaci Gadamera). Citát z *Pravdy a metody* (str. 352 českého vydání), který autor v témže oddílu na str. 61 uvádí a který mluví o vztahu pravdivosti a slova, se týká Gadamerovy interpretace Platóna (a vystihuje nadto i u Platóna pouze jednu pozici, totiž Sokratovu v jeho polemice s Kratylem), a není ho proto možno bez dalšího vytrhávat z kontextu (Gadamer představuje v příslušné kapitole rozsáhlou filosofickou diskuzi o této otázce).

Není příliš patrné, v jakém smyslu používá autor slovo „idealismus“ (např. str. 26, str. 27, str. 61 či str. 68). Zdá se, že přinejmenším pro (post)analytické autory, z nichž vychází, je idealismus invektivem a o jeho neudržitelnosti nemůže být sporu, přičemž autor práce tuto

¹ Srov. H.-G. Gadamer, *Pravda a metoda*, Praha 2010, str. 257–259, příp. dále tamt., str. 236 nn.

pozici spíše přejímá (i když poznamenává, že Gadamer tento předsudek vůči idealismu kritizuje, str. 27). Není však bez dalšího jasné, proč by mělo být označení některé pozice za idealismus nutně takto diskvalifikující. V čem se autor domnívá, že spolu souvisejí jistá nesrozumitelnost Gadamerova pojetí pravdy a idealistický motiv (str. 68)? Toto tvrzení by bylo dobré lépe obhájit.

Autor na str. 47 používá synonymně adjektiva „jazykový“, „řečový“ a „lingvistický“. Tyto pojmy však bývají mnohdy rozlišovány a také ve výkladu *Pravdy a metody* je s nimi vhodné nakládat opatrněji. Jakkoli ani u Gadamera není vždy zřetelné, co vše obsahuje jeho klíčový pojem „řeč“, obecně by se snad dalo říci, že zatímco „řeč“ je jakousi základní strukturou smyslu, „jazyk“ je určitým jazykem se svojí gramatikou, sémantikou apod. a lingvistika je vědou o jazyce.

Snad je to pouze důsledkem nepozorného čtení, ale zdá se, že tvrzení na str. 60, že „Rortyho odvolanie sa na hermeneutiku Gadamera v závere *Filosofie a zrcadla přírody* je obhájitelné“, a tvrzení na str. 67, že „Rortyho hlásenie sa k hermeneutike nemôžeme označiť jako legitímne“, si protirečí. Jestliže dále autor dospívá k závěru, že Gadamerova a Rortyho pozice nejsou vzájemně kompatibilní (str. 68), není mi zcela jasné, proč by na jedné straně byla pro Gadamera Rortyho pozice nepřijatelná a na druhé straně pro Rortyho Gadamerova pozice přijatelná („Rorty by možno povedal, že pojem pravdy, ako ho podáva Gadamer, mu nerobí problémy, pretože je to niečo iné než koncept pravdy, proti ktorému sú jeho bežné výhrady smerované.“). V čem se zakládá tato disproporcínosť?

Tvrzení na str. 41, že podle Heideggera jsme „pobytem v ohromnom (overwhelming) svete“ je poněkud podivné (není k němu uveden odkaz). Podle Heideggera jsme pobytem ve světě, nicméně není zcela jasné, co by v kontextu jeho filosofie měl znamenat přívlastek „ohromný“.

Co se týče formálních připomínek, lze konstatovat, že práce je sice na poměrně dobré stylistické úrovni, chybí jí však jazyková korektura, což je patrné na občasných překlepech a zejména na velmi často chybějících čárkách (ostatní nejsem ve slovenštině schopna posoudit). Bylo by také vhodné upravit všechny názvy děl tak, aby bylo sjednoceno používání jazyka (někdy je tatáž práce uváděna v angličtině a někdy ve slovenštině, příp. češtině) a aby byly všechny psány kurzívou.

Podněty pro diskuzi při obhajobě:

Autor hájí ve své práci tvrzení, že přijetí jedné nebo druhé z představovaných pozic je výsledkem volby založené na osobní preferenci, a že tedy otázku po tom, nakolik je důležitý pojem pravdy, nemůžeme zodpovědět teoreticky (str. 9 a str. 68). Není však již sama tato teze opcí pro jednu z těchto pozic, totiž pozici pragmatickou? Tvrdíme-li totiž, že otázku po pravdě není možno zodpovědět teoreticky, vycházíme již z popření toho, že by pravda mohla být kritériem v diskuzi o ní samé.

Ve výkladu o Rortyho a Davidsonově pojetí metafory na str. 58 autor uvádí Davidsonovo tvrzení, že metafory nenesou význam. Co je tedy funkcí metafory a jaké pojetí metafory za tímto tvrzením stojí (to není z textu příliš patrné)? Autor dále tvrdí, že podle Rortyho nejsou metafory „kandidáty pravdivostních hodnot“, ale časem se jimi mohou stát (jsou pak „mrtvými metaforami“ – snad zde Rorty přeznačuje Ricoeurovo rozlišení mezi živými a

mrtvými metaforami). Co tedy tyto metafory jsou, pokud jsou ještě živými, a co se stane v případě jejich úmrtí?

Je skutečně možno ztotožňovat pravdu a užitečnost? Z jakého důvodu máme potom pro jeden význam dva pojmy?

Autor tvrdí, že je pro něj přesvědčivá teze, že pravdivá a nepravdivá mohou být pouze přesvědčení a jejich vyjádření ve větách (str. 64). V čem pro něj spočívá tato přesvědčivost? Co zakládá „pravdivost“ těchto přesvědčení a co je měřítkem jejich odlišení od přesvědčení „nepravdivých“ (pokud je jím užitečnost, co to znamená)? Nelze uvažovat také o jiných rozměrech pravdy (pravda jako bezprostřední nahlédnutí např. matematických vztahů, pravda jako etický nárok atp.), a pokud ano, v čem by byla jejich úskalí či jejich nepřesvědčivost?

Návrh hodnocení:

Přes výše uvedené připomínky předložil Matej Kováčik velmi dobrou diplomovou práci, a proto ji rozhodně doporučuji k obhajobě a navrhuji ji v závislosti na průběhu obhajoby hodnotit stupněm **velmi dobře (B)** či **výborně (A)**.

V Praze dne 13. ledna 2017

Olga Navrátilová, Ph.D.

